

Online szolgáltatási tapasztalatok a miskolci egyetemi könyvtárban

A miskolci egyetemen viszonylag hamar bekapcsolódtak az online keresésbe, amely a mágnesszalagos SDI-szolgáltatással szerzett korábbi tapasztalatokra épült. A szolgáltatás az egyetemi oktatást, kutatást és – főként a borsodi iparvidéken – az ipari fejlesztést támogatja. Újfajta, ún. teljes körű szolgáltatást is bevezettek, amelynek keretében a felhasználó az online keresésre alapozott dokumentumok másolatát is megkaphatja.

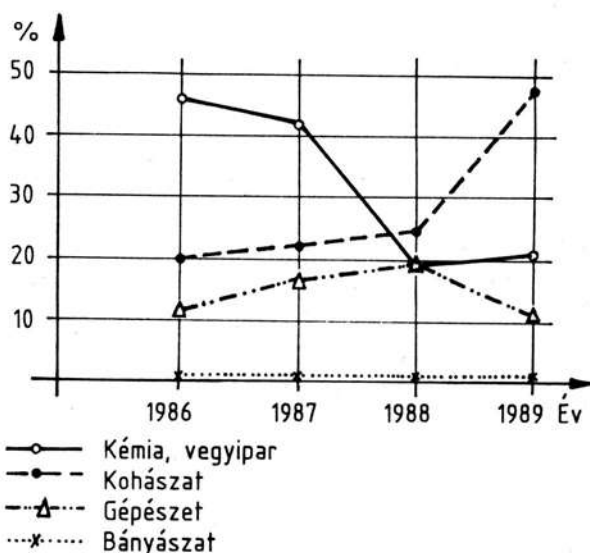
Előzmények és a jelenlegi helyzet

A számítógéppel segített információkeresés első formáját a könyvtárban az 1973-ban induló mágnesszalagos SDI-szolgáltatás jelentette, amely a METADEX, majd 1981-től a WORLD ALUMINIUM ABSTRACTS kohászati mágnesszalagos adatbázisok feldolgozására épült. Az 1980-as évektől ezzel párhuzamosan kezdődött el az online szolgáltatások bevezetése. Az OMIKK-ban szerzett első tapasztalatok után 1983-tól saját jelszóval sikerült a Dialog (USA) szolgáltatóközpont adatbázisaihoz kapcsolódni az MTA SZTAKI szakembereinek és berendezéseinek igénybevételével. A cél az önálló adatátviteli vonal kiépítése és a gépi háttér megteremtése lett. Ez 1985-ben valósult meg, így szeptembertől megindult az önálló online információkeresés a könyvtárban.

A keresések száma jelenleg évente 100–120, kb. egyharmad-egyharmad megoszlásban az egyetemi tanszékeknek, az ipari vállalatoknak és belső könyvtári kérésekre. Témakörök szerint a keresések 60–80%-a négy nagy szakterülethez kapcsolódik: kémia és vegyipar, kohászat, gépészet, bányászat. A négy terület megoszlását és évenkénti változását az összes keresés arányában az 1. ábra mutatja be. Eszerint a kémiai, vegyipari témák száma fokozatosan csökkent a számítógépes irodalomkutatásban, míg a kohászati témakörök iránti igény jócskán megnőtt. A valóságban mind a tanszékek, mind a vállalatok részéről sokkal nagyobb lenne az igény az irodalomkutatásra, ha anyagi erejükből futná. Az ipari üzemek még így is könnyebben tudtak pénzt fordítani az online keresésekre, mint az egyre nehezebb gazdasági helyzetbe kerülő egyetemi tanszékek, kutatóhelyek.

A könyvtárnak az alábbi szolgáltatóközpontokhoz (hostokhoz) van kapcsolódási lehetősége: Orbit (USA), Dialog (USA), Data-Star (Svájc), STN International (NSZK).

A kereséseket IBM PC/AT számítógéppel végezzük.

1. ábra A keresések téma szerinti megoszlásának aránya

A teljes körű könyvtári szolgáltatás bevezetése

Az ipari üzemek, vállalatok számára végzett online kereséseknél gyakran tapasztaltuk, hogy a felhasználó örül ugyan a gyors bibliográfiai listának, megcsodálja az információs technika remekét, de kissé tanácstalanul forgatja. Tanácstalan és talán csalódott is, mert

- ▶ csak bibliográfiai adatok vannak a kezében, nem a téma teljes irodalma;
- ▶ nem tudja, hol és hogyan szerezheti be az eredeti dokumentumokat vagy azok másolatát;
- ▶ mennyi időbe és adminisztrációs munkába került mindez.

A fentiek miatt fogalmazódott meg a könyvtárban egy olyan teljes körű szolgáltatás kialakításának gon-

dolata, amelynek igénybevételekor a felhasználónak csak a *kutatott témát* kell megadnia, minden további feladatot a könyvtár végez el, és közvetlenül szolgáltatja a szakirodalmat eredetiben vagy másolatként, igény szerint magyarra is fordítva. Ez a szolgáltatás 1989-ben indult be, és célszerűnek látszott a vállalatokkal keretszerződést készíteni.

1989-ben az 1. táblázatban látható vállalatokkal kötöttünk megállapodást.

1. táblázat

Név	Kutatási témák száma	Vállalási összeg
Ózdi Kohászati Üzemek, Ózd	10	100 000 Ft
Dunai Vasmű, Dunaújváros	10	100 000 Ft
Lenin Kohászati Művek, Miskolc	15	200 000 Ft
Borsodi Vaskohászati Tröszt, Miskolc	15	200 000 Ft

A könyvtár az együttműködés keretében vállalta a kutatást, fejlesztést és termelést segítő műszaki, gazdasági és kereskedelmi információk gyűjtését és átadását a vállalatoknak, az online információkeresés alapján. Ezenfelül az érintett intézmények kedvezményt élveztek egyéb könyvtári szolgáltatások igénybevételekor is (pl. szakfolyóiratok, konferenciaanyagok tartalommutatóinak ingyenes megküldése).

A szerződésekkel a könyvtárnak nem titkolt célja volt:

- ▶ a vállalati kapcsolatok bővítése, az együttműködés megszilárdítása;
- ▶ a számítógépes irodalomkutatás kultúrájának terjesztése, a keresések számának növelése;
- ▶ a könyvtári dokumentumbázis széles körű megismeretése;
- ▶ új pénzforrások teremtése az állománygyarapítás számára.

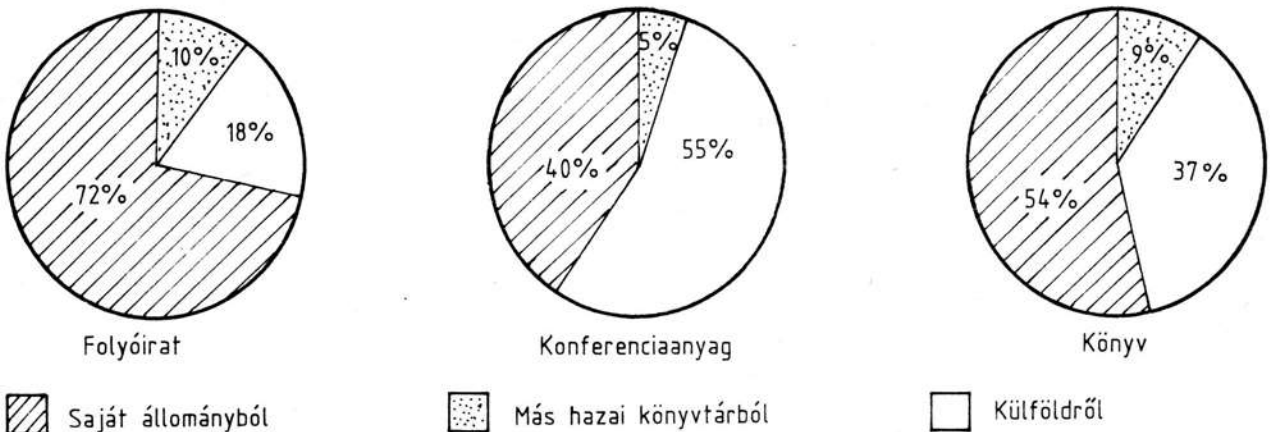
A szerződésben vállaltak teljesítésének egyik feltétele volt a *személyes kapcsolattartás*. Figyelemmel kellett kísérni a formálódó új kutatási, fejlesztési irányokat és az ehhez kapcsolódó friss szakirodalmat. Ezt a feladatot a könyvtár kohómérnök munkatársa látta el nagy szorgalommal. Rendszeres, szinte napi kapcsolatot tartott a fejlesztés területén dolgozó szakemberekkel.

A másik feltételt a jó *szakirodalmi háttér* jelentette. A könyvtár a kohászat országos alapkönyvtára. Ennek megfelelően gyűjti a teljes magyar nyelvű kohászati irodalmat, és válogatással az idegen nyelvűt. A több mint 250 külföldi szakfolyóiratcím mellett igen jelentős a konferenciakiadványok gyűjteménye. Bizonyos területeken (pl. nyersvas- és acélgégyártás) a konferenciaanyagok teljes sorozata megvan.

A harmadik feltétel az *idő* kérdése volt. A lehető legrövidebb időn belül kellett az irodalmat a vállalatnak szolgáltatni. Ezt csak a fenti tényezők alapján sikerült megoldani: személyes kapcsolattartás, jól előkészített online keresés, a friss irodalom alapos ismerete és a kérések – lehetőség szerint – saját állományból való teljesítése. A kutatott témákban a dokumentumválogatást saját állományból egy héten belül lehetett teljesíteni az online kereséssel és a találatok értékelésével együtt, máskor az anyag összeállítása erősen függött a könyvtárközi kölcsönzés gyorsaságától.

A szolgáltatás adatai és értékelése

A számítógépes keresések során leggyakrabban a Dialog szolgáltatóközpont METADEX adatbázisának használatára volt szükség. Ennek nyomtatott formája is megtalálható a könyvtárban. Az ötven kohászati téma lekérdezése összesen 17,5 óra gépidőt igényelt, azaz egy keresés átlag 21 percig tartott. Természetesen ennek többszörösét kellett a precíz előkészítésre fordítani. Egy témához átlagosan 112

2. ábra A dokumentumtípusok hozzáférhetőségének megoszlása

bibliográfiai rekordot találtunk, ezek száma a releváns találatok kiválasztása után 39-re csökkent. Dokumentumtípusok szerint a találatok 80%-a folyóiratcikk, 17%-a konferenciaanyag, 3%-a könyv vagy egyéb kiadvány volt.

Külön elemzés készült az egyes dokumentumtípusok hozzáférhetőségéről (lásd 2. ábra). Eszerint a keresett folyóiratcikkek 72%-át saját állományból, 10%-át más hazai könyvtárból, 18%-át külföldről lehetett beszerezni. Ez az arány igen kedvezőnek tekinthető. Nem ez a helyzet azonban a konferenciaanyagoknál. A jónak mondott saját állományból is csak a keresések 40%-a volt teljesíthető, további 5% országon belül volt fellelhető, de 55%-ot külföldről kellett kölcsönözni.

A vállalati visszajelzések alapján a szolgáltatás első éve eredményesnek értékelhető. A felhasználók elégedettek voltak a könyvtár által – lehetőség szerint gyorsan és adminisztrációmentesen – nyújtott

irodalommal. Ugyanakkor az intézmény számára is hasznos volt a vállalati új igények felmérése, megismerése. A szolgáltatás folytatása, illetve az együttműködési kör kiszélesítése kapcsán figyelembe kell venni az egyes intézmények új működési formáját (pl. részvénytársaságok). Annyi bizonyosnak látszik, hogy a kutatásban és műszaki fejlesztésben a jövő útja továbbra is a korszerű technikán alapuló irodalomkeresés, amelyhez szorosan kell kapcsolódnia a gyors dokumentumszolgáltatásnak.

A számítógéppel segített irodalomkutatás kultúráját pedig nem elég a vállalati szakemberek körében terjeszteni, hanem az egyetemi oktatás szerves részévé kell tenni. Ahogy nélkülözhetetlenné vált az egyetemi diploma mellé az idegen nyelv ismerete, úgy szükség van a korszerű információkeresés megismerésére is.

Beérkezett: 1990. IX. 24-én.

Tájékoztató amerikai ösztöndíj lehetőségekről

E kiadvány tájékoztatást és segítséget nyújt azoknak a fiataloknak, magyar szakembereknek, tudósoknak, akik továbbtanulni vagy kutatni szeretnének az Egyesült Államokban. Közreadja azoknak a felsőoktatási intézményeknek a címét, ahol szívesen látnak magyar hallgatókat, kutatókat, és gyakorlati tanácsokkal szolgál a jelentkezésre, az ösztöndíjszerzésre vonatkozóan.

Ezek az információk egyébként naprakészen mikrofilmlapon és számítógépes adathordozón is az érdeklődők rendelkezésére állnak a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban, a Budapesti Műszaki Egyetem Nemzetközi Diákközpontjában, a szegedi József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtárában, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Központi Könyvtárában és a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Központi Könyvtárában. Az adatbázisokat mindenütt segédkönyvtárak egészítik ki, amelyek állományából további ismereteket lehet szerezni az egyes képző intézményekről.

Ezek az információk központok a Soros-alapítvány és az Amerikai Információs Szolgálat (USIS) támogatásával jöttek létre; továbbfejlesztésükkel várhatóan az európai egyetemek adatairól, az ezeken való továbbtanulás lehetőségeiről is tájékoztatást tudnak majd adni.

G. V.